

Тошкент Давлат Иқтисодиёт Университети
“Тарих” кафедраси

Фан: Ўзбекистон тарихи
Мавзу: Ўрта асрларда ўзбек давлатчилиги тарихи.
Ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ҳаёт

Бажарди: асс. З.Ҳайдаров

Режа:

1. Эфталитлар давлати.
2. Турк хоконлиги давлати.
3. Араб халифалигининг Урта Осиёни босиб олиши.
4. IX-XII асрларда узбек давлатчилиги.

IV-V асрларда Урта Осиёдаги ижтимоий-сиёсий ҳаёт

- Кушонлар давлатининг инкирози ва мустақил туркий давлатларнинг ташкил топиши.
- Хоразмда – Афригийлар давлати (асосчиси Африг);
- Кучманчи туркий қабилалар – Кидарийлар (асосчиси Кидар) ва Хионийлар (асосчиси Грумбат) давлатлари.

ЭФТАЛИТЛАР ДАВЛАТИ

- 1) Ўрта Осиёдаги Эфталитлар давлати милодий V аср охири — VI аср бошида равнақ топиб, унинг ҳудуди ҳозирги Афғонистоннинг катта қисми, Ўрта Осиё ва Шарқий Туркистоннинг шарқий ва жанубий-шарқий вилоятларини ўз ичига олган.
- Унинг асосий негизини Бақтрия-Тохаристон ташкил этган.

ЭФТАЛИТЛАР ДАВЛАТИ

- 2) Эфталитлар Ҳиндистонга бостириб кириши натижасида вужудга келган. Шимолий Ҳиндистон, Покистон ва жанубий-шарқий Афғонистон ҳудудидан иборат бўлган.
- Ҳиндистондаги Эфталитлар давлати милодий 5-аср охири - 6-асрнинг 1-ярмида, **Тўрамон** ва унинг вориси **Михиракула** даврида куч-қудратга тўлиб, равнақ топган.
- 6-аср ўрталарига келиб таназзулга учраган.

ЭФТАЛИТЛАР ДАВЛАТИ

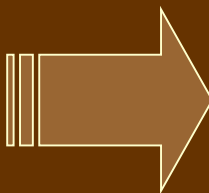
Сосоний Эрон билан уруши
459-484йй. Перозга карши
Вахшунвар Эфталоннинг уруши)

Сиёсий тузум

Иктисодий ҳаёти

Маданий ҳаёт

Феодал муносабатларининг
ривожланиши

- ▣ Йирик ер эгалари синфининг шаклланиши;
- ▣ Янги шаҳар- саройларининг пайдо булиши;
- ▣ Маҳаллий пулларни зарб этилиши.

Сиёсий тузум

- Эфталитлар давлати бир қанча ярим мустақил мулкларнинг конфедерациясидан иборат бўлиб, уларни эфталитлар подшосига тобе меросий сулолалар бошқарар эди.

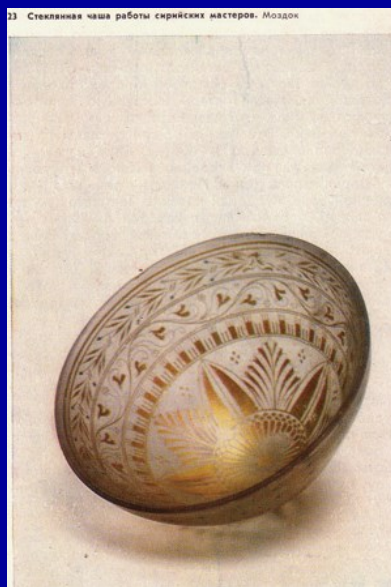
Иктисодий тузум

- Бу ерда Ҳиндистондаги каби танга пуллар мар-казлашган тартибда зарб қилинмаган, аксинча деярли ҳар бир мулк ўзининг кумуш ёки мис тангасини зарб қилган.

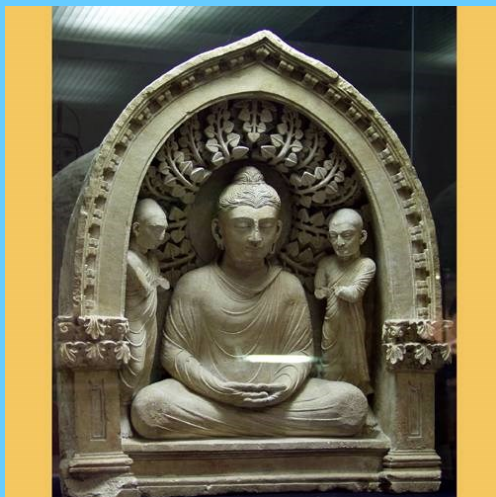
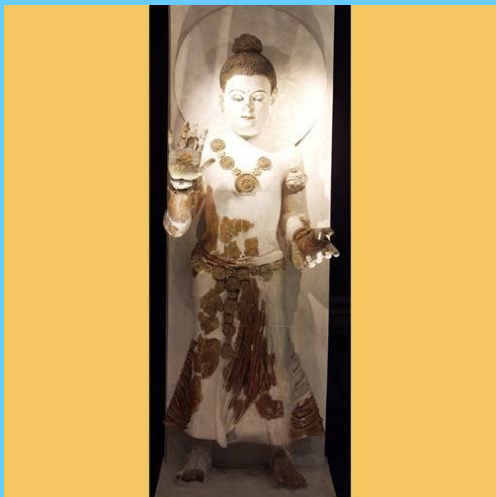
Маданий хаёт

- Салтанатда бир неча турдаги ёзувлар (суғд, бақтрий, брахми ва б.) мавжуд бўлган, лекин бақтрий ёзуви давлат ёзуви ҳисобланган.
- Эфталитлар ўт ва қуёшга сиғинишган, Ўрта Осиёдагилар эса — буддавийлик, манихейлик, христианлик, зардуштий-ликка эътиқод қилишган
- Илк бор рангли шишалар ишлаб чиқариш йулга қуйилди

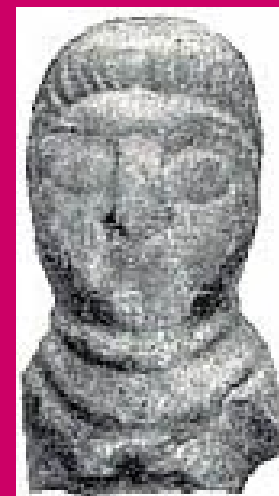
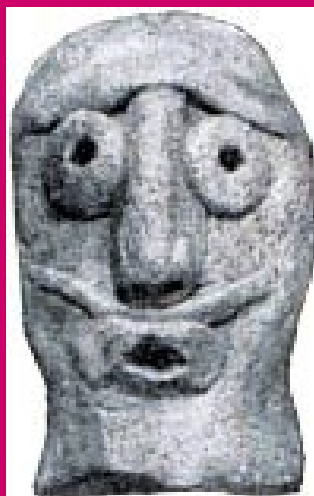
Рангли шишаларнинг намунаси

Кадимги Термиз – буддизмнинг маркази

Эфталитлар даври санъат намуналари

ВАРАХША — қадимги шаҳар

- Бухородан 40 км шимолий - ғарбда жойлашган.
- Кенг кўламда археологик тадқиқотлар
- В. А. Шишкин (1937-1939, 1947-1954)
- А. Муҳаммаджонов (1975—1977),
- О. В. Обельченко (1977—1979) ва
- Г. В. Шишкина (1987—1990) олиб борганлар.
- мил. ав. 2-асрда бир-бирига туташган бир нечта истеҳкомли қишлоқлар тарзида қад кўтарган.
- 3-4-асрларда таназзулга учраган.
- 5-асрда кайта тикланиб Бухоронинг қадимги ҳукмдорлари -бухорхудотларнинг қароргоҳига айланган.

Кадимги Варахша – архитектура ёдгорлиги

Турк хоконлиги

- Асосчилари туркий «Ашина» қабиласи.
- 552 й. Бумин туркий кабилалрни бирлаштириб, хокон деб эълон килинади.
- Истами – «ябгу-хокон» Урта Осиё худудидаги харбий юришларни бошкаради.

Турк хоконлиги

Урта Осиё Гарбий Турк хоконлиги таркибида

- 603 йилда Турк хоконлиги икки қисмга Гарбий ва Шаркий хоконликка ажралиб кетади.
- Асосий сабаби: Урта Осиё халклари билан ассимилиасияси

Араб халифалигининг Урта Осиёни босиб олиши

- Боскичлари:
- харбий,
- ички сиёсий
- Каршилиқ
ҳаракатлари

Харбий юришлари

**Илк бор халифа Муовия даврида (661-680йй.)
Убайдуллох ибн Зиёд Бухорога хужм килади**

704 йилда Кутайба ибн Муслим харбий юришлари
Бухоро ва Балхни эгалланиши (707-709йй.)

710 йилда Насаф ва Кешни эгалланиши

711 йилда Хорзамни тобе этилиши
714 йилда Фаргона водийсида улдирилади

Ички сиёсати

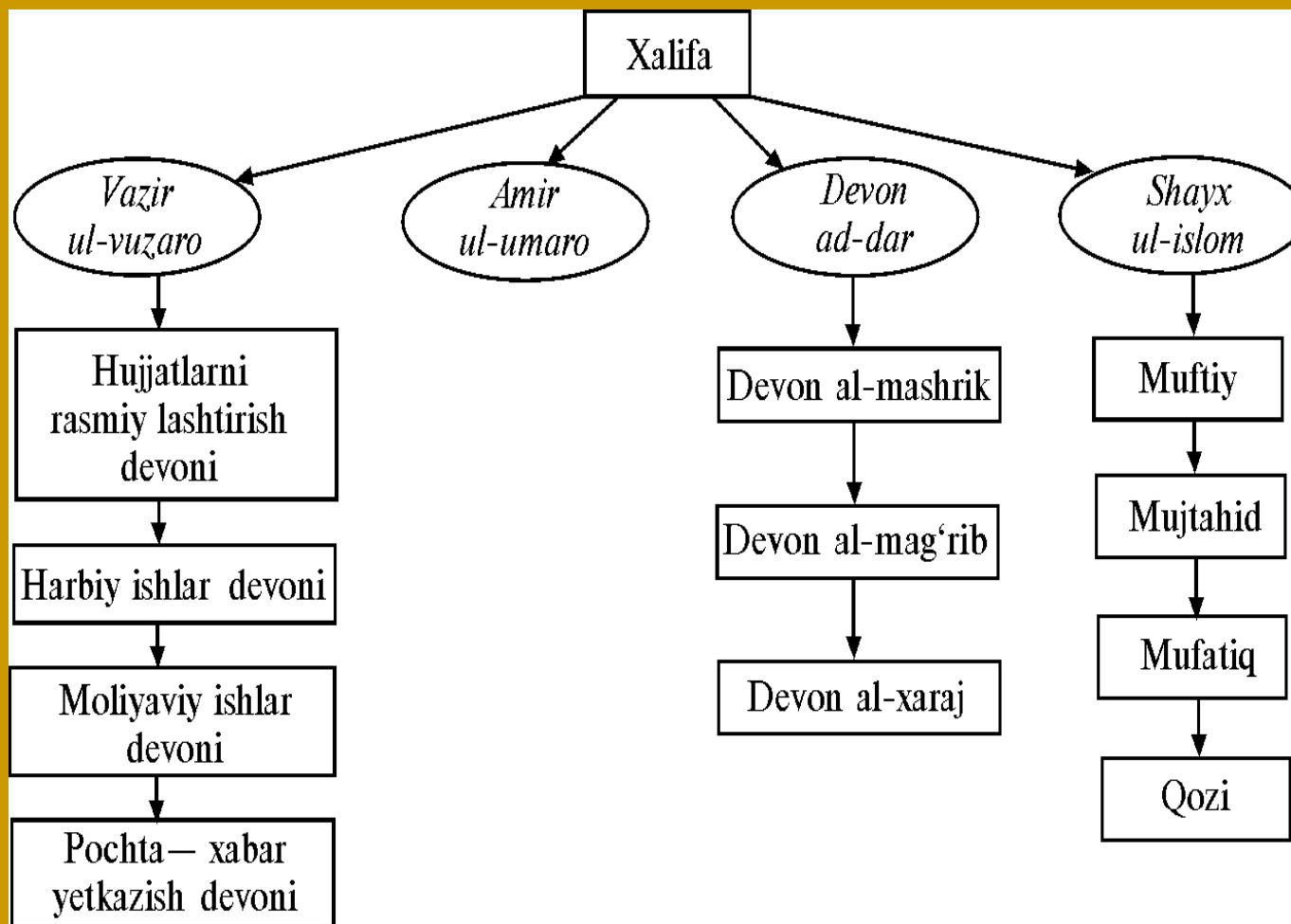
Ислом динини ёйиш

Солик тизимига узгартириш киритиш

Мавжуд диний эътикодларни тақиклаш

Ислом маданиятини ёйиш – масжид ва
мадрасаларнинг қурилиши

Бошқарув тизими

Каршилик ҳаракатлари

- Абу Муслим кузголони – кора кийимликлар (749й.) – сулолавий (уммавийлар ва аббосийлар);
- Муканна- Хошим ибн Хаким кузголони (ок кийимликлар) 770-780йй;
- Рофе ибн Лайс кузголони (806 йил)

Ислом динини таркалиши

- Ислом араб итоат, буйсуниш маъноларини англатади.
- Дин таргиботчиси Мухаммад пайгамбар (570-632йй.). Пайгамбар – Оллохнинг ердаги элчиси маъносини билдирган.
- Унинг давомчилари халифалар: Абу Бакр (632-634йй.), Умар (634-644йй.), Усмон (644-656йй.), Али (656-661йй.)

«Куръон» - кироат, укимок маъносини англатади

- Куръон матни 114 сура (боб), 3 дан 286гача оятдан иборат. Умумий хажмда куръонда 6204дан 6236гача оятлар мавжуд.

Араблар боскинини оқибатлари

**Ижтимоий-иқтисодий
баркарорликни издан чиқиши**

**Маданий мерос намуналарига
зиён етиши**

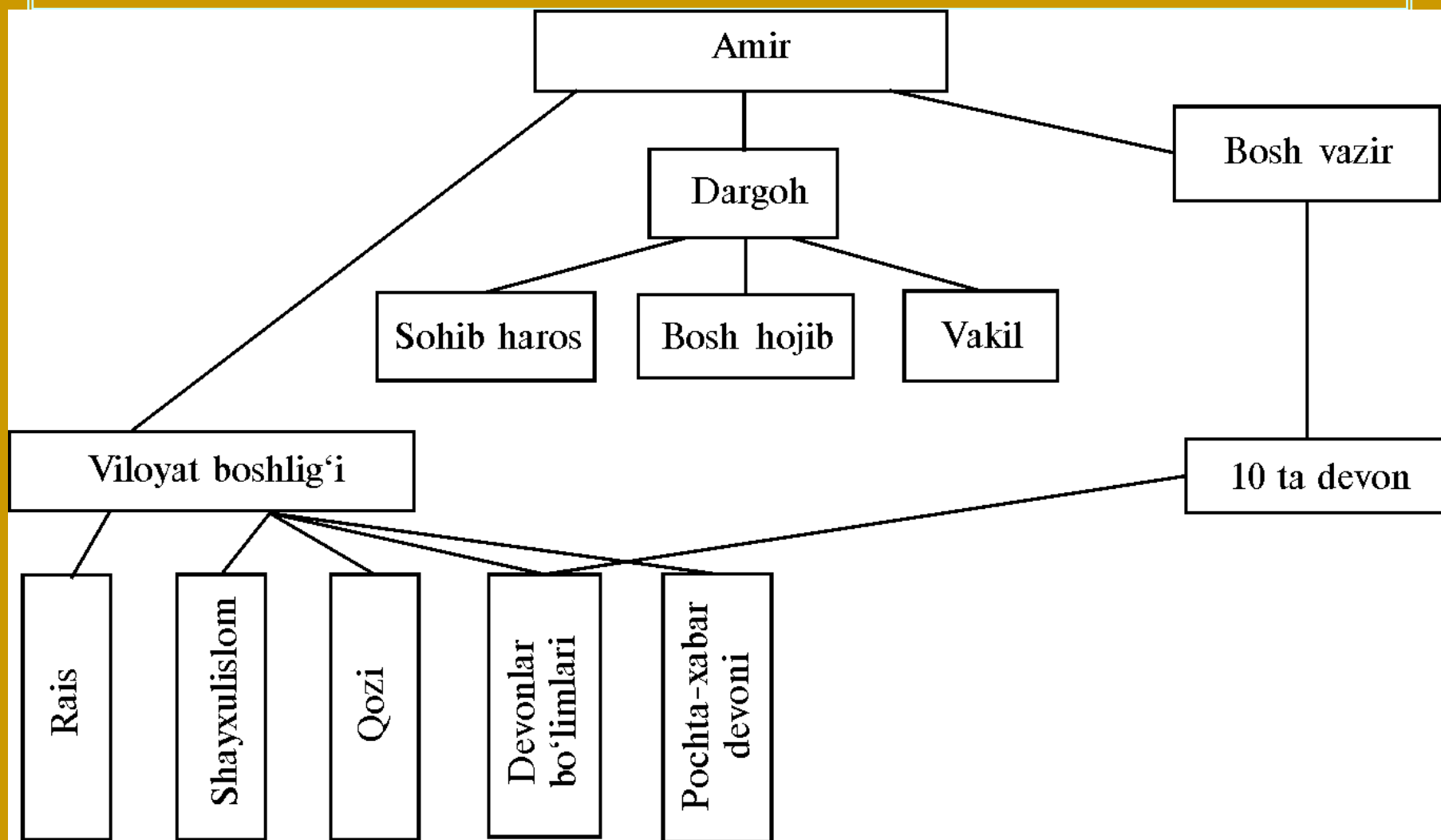
**Узаро ички низоларнинг
тухтатилиши**

**Ислом динини давлат дини
сифатида урнатилиши**

Тоҳирийлар ва Сомонийлар давлати

- 821 йилда Тохир ибн Хусайн Хуросон ва Мовороуннахр ноиби этиб тайинланади.
- 822 йилда мустакил тоҳирийлар давлатига асос солади.
- 888 йилда Моворуннахр худуди Исмоил Сомоний тассаруфига утади.

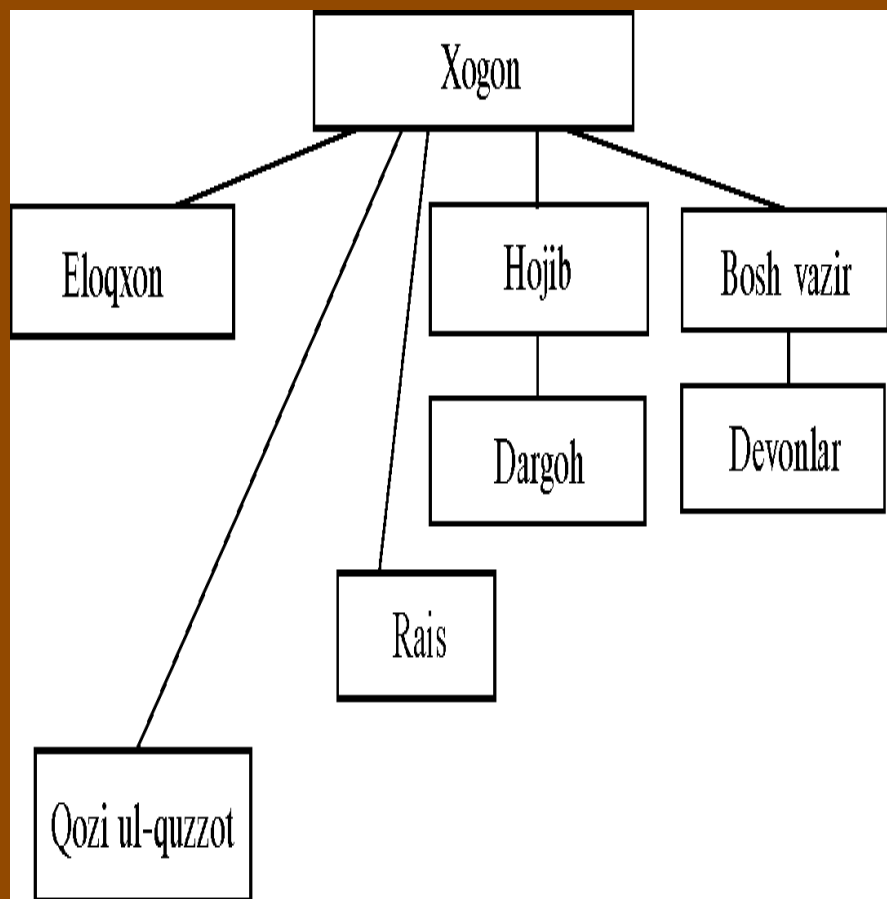
Сомонийлар давлатида бошқарув тизими

Қорахонийлар давлати

- Шарқий Туркистон, Ёттисув ва Тяньшаннинг жанубида ташкил топган давлат.
- 10-асрнинг 2-ярмида *Абдулкарим Сотук Бугрохон* ҳокимиятни эгаллаб, ўзини «Қорахон» деб эълон қилади.
- Қорахонийлар ўз давлат чегарасини *сомонийлар* сулоласига тегишли ҳудудлар ҳисобига кенгайтириш сиёсатини олиб боришган. Сомонийлар ҳокимияти бу вақтга келиб, чуқур сиёсий, ижтимоий-иқтисодий инқирозга юз тутиб заифлашиб қолган эди. Ана шундай вазиятда қорахонийлар сомонийлар пойтахти Бухорони деярли қаршиликсиз ишғол этишади.

Корахонийлар давлати

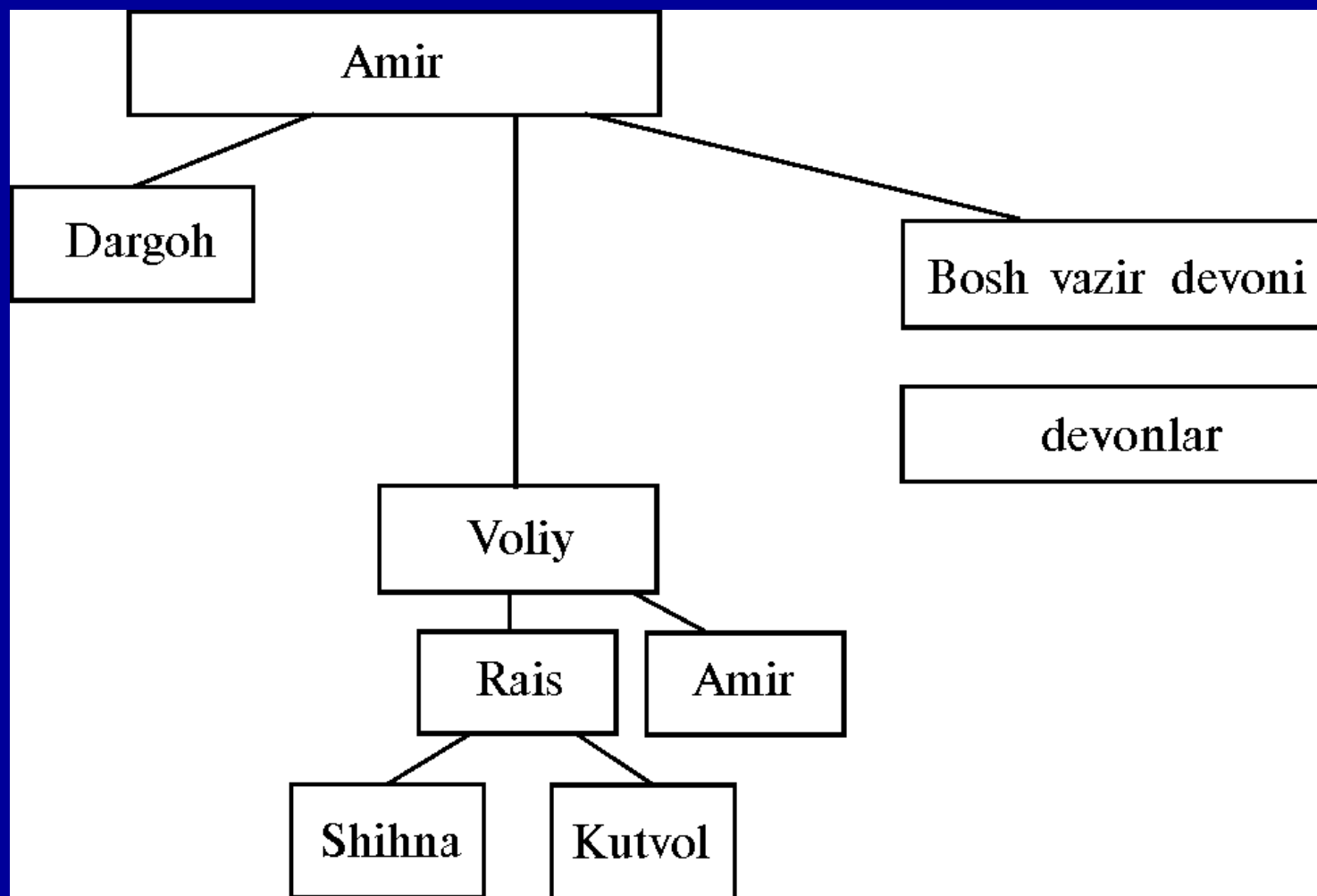
Газнавийлар давлати

ҒАЗНАВИЙЛАР ДАВЛАТИ

- - Хуросон, Шим. Ҳиндистон ҳамда қисман Мовароуннаҳр ва Хоразмда *ғазнавийлар* сулоласи бошқарган туркий давлат. *Сабуктегин* асос солган. Давлат номи салтанатнинг пойтахти Ғазна шаҳри номидан олинган.
- Энг кучайган даври амир Сабуктегин, айниқса, султон *Маҳмуд Ғазнавий* ҳукмронлиги йилларига тўғри келади. 11-аср бошларида Мусулмон Шарқининг энг қудратли давлатларидан бирига айланган.

Бошқарув тизими

Хоразмшоҳлар давлати

ХОРАЗМШОҲЛАР ДАВЛАТИ

- Қадимги даврдан 13-а. ўрталарига қадар Хоразм ҳудудида ҳукмронлик қилган сулолалар (*сиёвушийлар, африғийлар, маъмунийлар, олтинтошлар, ануштегинийлар*).
- *Хоразм эфталийлар (5-а.нинг 2-ярми — 6-а.нинг ўрталари) даврида ҳам, турклар (6-а.нинг 2-ярми — 7-а.нинг 1-ярми) даврида ҳам ўзининг сиёсий мустақиллигини сақлаб қолди.*

Бошқарув тизими

